

ЮРІЙ
БАЧА

На
правах
рукопису

Ірїй
БАЧА

На
правах
рукопису

ПОЕЗІЇ

Редактор та упорядник серії:

Ігор Трач

Редактор:

Петро Шкраб'юк

1. Auflage

©2002 Flacius-Verlag-Fürth/Bayern

(in Zusammenarbeit mit Ukrainischer Verlag

Paris-Lemberg-Zwickau

und

«Ukrainische Technologien»)

Alle Rechte vorbehalten

ISBN 3-924022-75-5

Видано

© 2002 Flacius-Verlag, Fürth/Bayern

у співпраці з «Українським видавництвом»

(Париж-Львів-Цвікау)

та з НВФ «Українські технології»

(Львів, тел.: (00-380-322) 721552)

Всі права застережені

© «ЗЕРНА», 2002

Шановний читачу,
роками я твердив, — і був переконаний
в тому, — що не збираюся друкувати
свої поетичні спроби окремою книжкою.

Я відчував, що мої прозові твори
можна виносити на люди, і сподівався,
що вони не займуть тут останнє місце.
Проте про свої поетичні спроби
я не був подібної думки, і тому,
будучи вимогливим до літератури та
до себе, я й справді не думав друкувати
їх окремим книженням.

Такої думки про свої поетичні спроби я
й сьогодні. Проте — з інших міркувань —
мені здається, що окремі з тих спроб
можна все-таки пустити між людей...
як документ часу —
чи то для того, щоб не пропало
написане й вистраждане,
чи, може, для того,
щоб було видно, чим я жив
і як я прагнув стати людиною.

Отже, шановний читачу, —
читай, суди і міркуй!

22 листопада 1998 року

ПРОЩАННЯ

Кому не довелося прощатись,
І як це важко — хто не знає!
Та як же нам не розридатись,
Коли нас мама проводить...
Які важкі, страшенні муки
У світ дитину проводити...
Цілує губи, щоки, руки,
Ніяк не хоче відпускати...
Ось ти стоїш, а мама плаче,
Хотілось б маму утішати...
Прощайте! — скажеш чи не скажеш,
Бо вже пора і виїжджати...
Загуркотів автобус грізно,
А мама плаче, сльози ллються;
Щось каже, шепче, та вже пізно,
Поїхав ти, лиш оглянувся.
Гуляє вітер.., пісня лється..,
Заводи пнуться аж у хмари;
Там поїзд з вітром пронесеться,
Там майорять овець отари...
Мелькають гори, панорами,
Бринять різноманітні звуки..,
А ти все бачиш сльози мами
Та мозолисті, чесні руки...

*Кечківці — Київ,
10 листопада 1957*

БАЛАДА ПРО МАМУ

Люблю я маму,
Так дуже й дуже я її люблю,
Що досить часто
Листа їй шлю:

Дорога мамо,
Миле й красне поздравління.
Дорога мамо,
Пробач, що не прийшов.
Дорога мамо,
Тепер уже прийду.

Але ж весною
Якийсь дурман зі мною стався.
Я замість мамі
Вже дівчині в любові клявся.
Та маму я люблю,
Так дуже й дуже я її люблю,
Що досить часто
Листа їй шлю:

Дорога мамо,
Миле й красне поздравління.
Дорога мамо,
Пробач, що не прийшов.
Дорога мамо,
Тепер уже прийду.

Але уліті,
Коли найкраще сяють зорі,
Тоді уліті
Ми з жінкою були на морі.
Та маму я люблю,
Так дуже й дуже я її люблю.
Що досить часто
Листа їй шлю:

Дорога мамо,
Миле й красне поздравління.
Дорога мамо,
Пробач, що не прийшов.
Дорога мамо,
Тепер уже прийду.

Але ж під осінь
Прийшли до мене власні діти,
Тому під осінь
До мами я не встиг злетіти.
Та маму я люблю,
Так дуже й дуже я її люблю,
Що досить часто
Листа їй шлю:

Дорога мамо,
Миле й красне поздравління.
Дорога мамо,
Пробач, що не прийшов.
Дорога мамо,
Тепер уже прийду.

Але ж зимою,
Коли холодні стали ночі,
Котрийсь сусід
Навік закрив мамині очі.

Дорога мамо,
Миле й красне поздравління.
Дорога мамо,
Пробач, що не прийшов.
Дорога мамо,
До-ро-га ма-мо..!

Лютий, 1963

НЕ ЗАБУДУ ПРО...

Іванові К...

Про вечір той, про вірші і калину,
Про любий квіт, що піском занесло,
Про Шуру, — доньку удовину,
Що не виходить з хати на село...

Про той вогонь, що серце вічно гріє,
Що смерть перемагає, рани закрива,
Що в темну ніч від нього світ ясніє,
Що він єдиний сила є жива...

Про вірші ті, що не ввійдуть у томи,
Хоч довго як у світі жити буду,
Про силу ту, яка не знає втоми,
Про це ніде, — ніде й ніколи! — не забуду.

1958

РОЗДУМ ПРО МАТЕРІВ НАШОГО СЕЛА

На держгосподарстві в нашому селі
за планом потребують не людей,
а лише 33 робочі сили.

Тому десяток старших жінок
тут не прийняли на роботу.

(Голий факт)

Якщо корбач писав по спині смуги —
Це можна зрозуміти: то феодалізм.
Якщо робочий наш зазнав наруги —
Це можна зрозуміти: то капіталізм.
Якщо дитині й мамі викололи очі
Чи кинули живими у яруги;
Якщо стріляли у серця дівочі —
Це все ще можна зрозуміти: то фашизм!

Але хто розглумачить мамі тій,
Що в квітні цього року
У рідному селі
Її не взяли на роботу?
Хто розглумачить мамі тій,
Що, давши світу десять пар робочих рук,
Сама, з дитинства, загубивши спокій,
За довгий літній день,
За спеку, втому адську
Дістане спершу “трудодень”,
А восени — шість крон чехословацьких.

А я, піднявши трубку телефонну,
Картавих пару слів до неї прокричу:
“Сьогодні в нас скінчилися польові роботи —
І, незважаючи на спеку чи на сльоти,
Добились повної селяни перемоги...”

Так я за ці рядки на півхвилини,
Що завтра вранці вітер світом рознесе,
Дістану десять крон тієї же години!
А інші, з телебачення, кокетки,
За сміх порожній, за нікчемні плітки,
За мавпячі кривляння на екрані
Чи за відкриті ноги й плечі,
Або за кволі пісні п'яні —
Дістануть сотні за єдиний вечір!..

Для мами, врешті, є робота,
Мабуть, й тому, що я б це так не лишив,
Але чому десяткам інших мам
Не праця — біль серця колише?
Чи, може, й їм в далекий край брести?
А тут, де партизанські хиляться хрести,
Вовків та диких свинь залишимо пастись?
Я знаю: зразу все не можна.
Я знаю: фрази є, були і будуть,
Але чому якраз в мій край
Хоч праці всім запланувать забудуть?
Пробачте, знаю, гострий я, як шершень...
Поб'ють мене за ті страшні питання.
“Хіба це можна, в час великих звершень
Такі підносити хитання?”

Та ж ми зробили землю раєм,
Звільнили всіх і вся від злого,
Ми вже на небо зазіхаєм,
А ти нам тичеш ніс до цього
Життя буденного, низького!..
Дивись: заводи пнуться, мов ті боги,
Щасливо кожен як у нас живе,
А те, що є ще бідні десь, убогі,
Хіба це значить щось, хіба це типове?"

Ага, навчили! Значить, нашим мамам,
Коли прийду й побачу їхні сльози,
Коли почнуть шептати про обмани,
Про п'янства й спекуляції в селі,
Скажу, що світ щасливо вже живе, —
Повірять, може, тій брехні, —
І їхнє горе зразу розпливе.

Отож-то просто, Боже мій!
А я, щоб мамам тим було що їсти,
Хотів писати хоч до міністрів,
Мов захисник чи буревій...

А все ж, коли прийду й побачу мами,
Коли почнуть шептати про обмани,
Про п'янства й спекуляції в селі,
То що сказати мені тим мамам?!

Травень, 1964

У матері, як завжди, син зростав —
Малий, плаксивий, любий.
У матері, як завжди, син зростав —
У серці і на грудях.

Старалась мати день і ніч,
Не жалкувала сліз.
Старалась мати день і ніч,
Щоб той синок здоровий ріс.

Ще трохи виріс син отой,
Вже й гроші заробляє.
Ще трохи виріс син отой
І... маму забуває.

Злетів той син у світ широкий,
Розумним став неначе.
Злетів той син у світ широкий,
А в мами серце плаче.

ПІСНЯ ПРО МАМИНІ ПІСНІ

За серце твоє золоте,
За ніжні руки твої,
За ласку, за слово прости
Цю пісню співаю тобі.

Мамо моя дорога,
Цю пісню співаю тобі,
Мамо моя золота,
Ти зірка в моєму житті.

Солодкі пісні ти співала,
Яких ще не чула земля,
Любов'ю мене зігривала
Щаслива усмішка твоя.

Мамо моя дорога...

Здоров'я моє зберігала,
Але, як скоїлась біда,
Себе ти не пожалкувала,
Життя би своє віддала.

Мамо моя дорога...

Спасибі, спасибі сердечне,
За все, що дала ти мені.
Піду я життям небезпечним
І разом зі мною пісні.

Мамо моя дорога...

АБИ ПОБАЧИТИ ЛИШ МАМУ

Попід гілля київських каштанів
Кожним ранком-вечером ходжу,
Та пісні карпатські, мов той Канів,
Гріють серце, радують душу.

Краще ніжних київських акацій,
Краще драм, симфоній та кіно,...
Гори наші краще декорацій
Та найкраще ріднеє село.

Там поля такі премилі-милі,
Там ліси дрімучі, сніг-зима,
Там весна, берізки тонкокрилі,
Там дитинство, мама там моя!

І я за те, щоби побачить маму,
За день один-однісінський в селі
Відав би оперу і драму, —
Так до дому хочеться мені!

1957

Я знову згадую село
Просте, маленьке і затишне.
Хоч в світ нас буйний понесло,
Думки мої кожненьким днем
В село щоразу повертають,
Бо там, — вони це добре знають, —
Там мама й тато, сестри і брати,
Там світ почав я пізнавати,
Там вчили сіяти і жати,
Там захотілось цінно жити,
Там я поклявся все зробити,
Щоб люди наші працездатні,
Забуті, биті та незламні
Здобули щастя, волю, силу,
Опорою були би миру.

Пісень там сила вирувала,
Яка це сила чарівна!
Ніде мені вже не траплялась
Така ще сила, як ота,
Що із співаночки родилась,
Що в нашій серці зацвіла!

Там я нужду побачив ввічі
І зрозумів, що світ — це бій.
Там плакав я не раз, не двічі,
Коли побачив: Батько мій
Лягає спати опівночі
І довго ще не тулить очі,
Не знав куди і де подітись
І що робити, щоб хоч діти
Його не повторили долі,
Щоб хоч вони зазнали волі.

Отам, в селі, не в панськiм свiтi, —
Нещирому i нелюдському, —
Мене навчали правдi жити...
Тому я знов, — кажу це всiм! —
Я знову згадую село,
Воно ж бо змiст життю дало.

ПЕРЕД ВІД'ІЗДОМ

Минули днi. Я вiд'їжджаю,
Нова чекає вже робота,
Але чомусь багато жалю,
Чомусь прощатись неохота.

...Навколо гори пелехатi
З дитинства милi нам стежки...
Коли би їх з собою взяти,
Коли би взяти... берiжки.

Коли б води з собою взяти,
Щоб ранком щоки освiжить,
Щоб пальцi в нiй пополоскати,
Неквапно — по краплинцi — пить.

Коли б повітря взяти можна
I квіти, й зорi в ясну нiч,
Турботи мами, що побожна,
Любов дружини... Кожна рiч,
Хоч дома майже непомiтна, —
Усяка рiч з мого краю
До серця припадає мiцно,
Як тiльки з дому вiїжджаю...

Хоч в свiтi всього є доволi,
Та рiдний край лише один!
В нiм любий вiтер в тихiм полi,
Пiснi i хати милий дим.

1957

МОЯ ДРУЖИНА

Я кожен вірш своїй дружині
Насамперед даю читати...
А в них, як бачите ви нині,
Одна все тема: мати, мати...

Та чи не сердиться вона,
Що я її не величаю,
Що ніби мати є одна,
Дружини ніби я не знаю...

Ой ні! Не чую я догани.
Дружина справу розуміє:
Не може бути той поганий,
Хто маму шанувати вміє!

Київ, 3 грудня 1957

ЗАПИТАННЯ

Чи скаже, нарешті, хто-небудь ласкавий,
Від чого на світі панує лукавий?
Від чого й на сонці я бачу туман?
Від чого рясніє нищівний обман?

Чи скаже, нарешті, хто-небудь яскраво,
Як знищити горе, залічити рани,
Як змусити щастя зійти між людей,
Як здійснити мрію, найкращу з ідей, —

Чи скаже хто-небудь?

Я — ні!

Ти можеш спати уночі?

Я — ні!

Немовби вдень,
я ясно бачу друзів по натурі.

Немов би п'яний,
бачу двох у кожній шкурі:
один начальник мій, —
відомий, славний, гордий,
а другий в шкурі тій —
огидний трутень чорний.

Один з трибун кричить:
“Вперед!”

А другий в шкурі тій,
немов на тілі вред.

Один надміру дивно вчений,
а другий в шкурі тій
трусливий і... шалений.

Один...

він не один;

десятки,

сотні цілі

від розуму вже зовсім подуріли...

Ти можеш спати уночі?

Я — ні!

1964

КОЖЕН МАЄ ПРАВО НА УСЕ...

Хочеш хвалити себе чужими успіхами?

Будь ласка,

Але тоді не називай себе трудящим.

Хочеш кричати про щастя на землі?

Будь ласка,

Але тоді не називай себе зрячим.

Хочеш бути готентотом?

Будь ласка,

Але тоді не називай себе... патріотом.

Хочеш бачити в житті лише себе?

Будь ласка,

Але тоді не називай себе другом.

Хочеш рилом рити землю?

Будь ласка,

Але тоді кажи собі: Свиня!

Будь ласка,

Кожен має право на усе,

Але тоді чому б таких приймати
за ЛЮДИНУ?

Лютий, 1963

НАЇВНІ МИ

Наївні ми!
Ворушим смрад,
А хочемо, щоб пахли рози,
Щоб нас за цей смердючий гній
Тріскучі не пекли морози...
Наївні ми!
Б'ємо тупих,
А хочемо, щоб нас хвалили,
Щоб нам за це
Диплом пошани приносили...
В житті йде бій несамовитий,
В бою зі старим — ще гостріш...
Не жди похвал від недобитих
Та правду-матінку все рїж!

Могутній дїм,
Найкращій дїм,
Найкращі люди діють в нїм!
Від їх діяння, мов від сонця,
Приходить щастя до землі.
Та он підлиза вже проскочив;
І кар'єрист, і егоїст
Сховались в домі тїм святїм.
І хлопець чесний, що бажав
Свій розум, силу і відвагу
З'єднати з силою тією, —
Пішов з пробитою душею...

ЛИШЕ ВЕСНОЮ

Лише весною все росте,
Лише весною.
Лише весною сад цвіте,
І небо чисте над тобою
Лише весною.

Бо прийде літо — цілий світ
Надвоє розіб'ється, мов о скелю:
Ті будуть пісню з поту добувати,
А ті, мов гади, плазувати
Коло хати.

Бо прийде осінь — цілий світ
Надвоє розірветься, мов від грому:
Ті скосять жито чи пшеницю,
А ті, опущені п'яниці,
Не знайдуть дому.

Бо прийде сніг, — тоді не всі
Сказати зможуть, що здійснили сни:
Той — бог, хоч трішки схожий на іуду,
Той в мармурі, а той у серці люду
Навік зостався.

Бо лиш весною все росте,
Лише весною.
Лише весною сад цвіте,
І небо чисте над тобою
Лише весною.

21 квітня 1963

БАРАНЯЧА ПРИТЧА

Телилися корови у вівчарні, —
То, може, правда; може, то лиш сні,
Родилися здорові й гарні,
Та не телята — барани!

І мучкали, щоправда, вже від ранку
І молоко смоктали знов і знов,
Але твердили безустанку,
Що в жилах — бараняча кров.

Прийшли панове, подивились,
І дивна єдність серед них,
Не скрито — гордо похвалили:
— Ото вже справді барани!

Прийшли і ми, і теж спинились:
Теляча наче морда й хвіст.
Та як ми ближче роздивились,
То, справді, — баранячий зміст!

17 лютого 1963

ДВІ КВІТКИ

Ця, перша, плекана в саду,
А та на скелі виросла твердій.
Цю поливали в ранкову пору,
А ту ламав і град, і буревій...

Не вадься, не смійся на людях,
Не плач і не бийсь за своє,
Аби не вгадали, що в грудях
Ще серце у тебе живе.

Мовчи, хоч тебе закололо,
Про матір свою теж мовчи.
Хоч бачиш калюжу довкола,
Про море досягнень кричи!

Це шлях до спокою й кар'єри,
Це шлях до пошани і слави,
Цей спосіб прожив різні ери,
Сильніший за меч і держави.

Той шлях — він людині не личить,
Та вигідний дуже і дуже.
Одного хіба спантеличив,
З людини він скинув, мій друже?

28 лютого 1964

Він, мабуть, добре б товк каміння на дорозі...
Шофер похвалив би його,
Везучи маму у родильний дім.
Він, мабуть, добре б тям сосну у лісі —
Діткам у дитсадку було б зимою тепло.
А може, з нього був би добрий коминар...
З усмішкою б його стрічали діти.
Та його призначили керівником!
Земля аж стогне — так-то він керує!
Народ будує, він руйнує, але кермує!

СКАРГА НА СЕРЦЕ

Коли б замість серця
Таке виробляли,
Щоб жити могли ми,
Щоб їли і спали,
Але щоб те серце
Не вміло любити,
Не бачило кривди,
Не вміло хвалити, —

Я зразу змінив би
Своє на машину,
Бо маю з ним біди,
Бо з ним я загину.
Не хоче мовчати,
Неправди хвалити,
А хоче кричати
І підлість крушити.

І так я давно вже
Живу-поживаю,
І серце мовчати
Потрохи привчаю.
Не хоче, завзяте,
Та мусить!.. Не вперше!..
Та ж сотням у грудях
Не б'ється вже серце!

28 лютого 1964

ПОВІР!

Неважко вірити у щастя,
Коли від щастя ти п'янієш.
Неважко вірити у сонце,
Коли від спеки сонця млієш,

Але повір в небес тепло,
Коли з морозу вмерти треба!

Неважко вірити у дружбу,
Коли з тобою вірний друг.
Неважко бачити весну,
Коли зарився в землю плуг,

Але повір, що люди є,
Коли твій друг в тебе плює!

Неважко вірити в життя,
Коли колишеш ти дитя.
Неважко вірити ні в що,
Коли тобі вже повезло,

Але повір у вічну путь,
Коли на смерть тебе ведуть!

Неважко рватися вперед,
Коли про це є постанова.
Неважко пісню затягти,
Коли платять і за півслова,

Але співай правдиво й гордо,
Коли неправда душить горло!

Неважко відчувати силу,
Коли твої безсилі жертви.
Неважко бити і вождя,
Коли лежить він в гробі мертвим,

Але постій за правду й право,
Коли неправда й сила в праві,
Коли ти дихати не годен,
Коли довкола непогода,

Коли лютує хижий звір,
Тоді в життя і в правду вір!

Бо правда є на світі всюди:
І за столом, і за ґратами.
Хоч хмари йдуть, цвітуть іуди,
Засяє сонце і над нами —

У це повір,
Тепер повір!

1963

Живий лиш про живе гадає,
Така і в мене думка є:
 Не слід ставати на коліна,
 А треба сіяти насіння.
Не варто готувать труну —
Вмирати часу досить, —
 А треба вдарити в струну —
 Нехай життя підносить!
Не варто йти у катакомби,
Чекати смерть уже наблизьку.
 Поки не рвуться гнусні бомби
 Потрібно готувать колиску.
Та ж ми не раз уже вмирали,
Не раз із нас вже й шкіру дерли.
 Однак всесильні поздихали,
 А ми ще й до сих пір не вмерли.

17 вересня 1963

Нехай триває сон і день, і ніч,
Бо лиш у сні я бачу ясні зорі.
А сон пройде, мов мара зникне з віч, —
Повсюди бачу світ у горі.

Тому нехай триває сон омани,
Бо він один не спричиняє рани.

Ви бачили, як то одна людина грає
у шахмати за двох?

Я бачив більше.

Я бачив, як не одна людина живе за двох

Або за трьох і більше

З трибун кричить, до бою зве:

“За дальший розвиток, вперед!”

А сам, хоч потай, все-таки

Усе це робить навпаки.

За гроші, славу чи за чин

Розхвалить будь-який почин,

А сам готовий маму за продати,

А сам ніщо не хоче знати,

Лише себе, свій “хист”

І вигоди свої.

Товаріщі мої!

Я вас питаю:

Ви вірите, що такі

Комунізм будують?

17 вересня 1963

БАРАН — ВЕЛИКИЙ ПАН

Баран великим паном став,
Таким великим — тільки звітував.

Прийшла весна. З'явилась травка в полі,
З'явилось сонце у своїм просторі...

— Ну як, начальник, справа йде?
А він своє, надумано і гордо: бе-е-е!..

Вже й літо тут. Росте і жито, і проблеми,
І труднощі, й важливі теми...

— Ну як, начальник, справа йде?
А він, баран, спокійно й гордо: бе-е-е!..

Приходить осінь. Урожай збирати треба,
А тут дощі посипались із неба.

Та наш баран вже досвід мав,
По-своєму у трубку забечав: бе-е-е!..

Коли б таке лиш серед баранів,
Не тратив я б даремно слів.

Герой не той, у кого мрії
Торкались зір чи неба краю,
Хто у роки ті молодії
У мріях зазирає до раю.

Герой не той, хто мріяв стати
Великим, звісним на півсвіту...
А нині бідна плаче мати,
Бо рік вже не було привіту.

Герой не той, хто мріяв вбити
Панів та трутнів всіх півкуль...
А нині десь сумує тихий,
Бо сам у серці став куркуль.

Герой не той, хто зве з трибун,
Аби наситити лиш тіло, —
А той, хто вічний родить бунт,
Щоб людство справді молоділо,

Хто не забув реальні мрії,
Людські турботи не згубив,
Хто вічно серцем молодіє,
Хто б'є підлоту як і бив.

21 квітня 1963

Приїлись війни і страхи,
Приїлись фрази про минуле,
Грішки приїлись і гріхи,
Та думка серцем промайнула:

Не зайво, часом, пригадати
Той час, в який не вірять нині,
Той час, коли найкраща мати
Просила смерть своїй дитині.

Коли додому люди не вертали,
А повертали лиш каліки.
І ми над гробом слово дали
Здобути щастя всім, навіки!..

Чомусь найшла на серце туга,
Чомусь в душі неспокій, бунт...
Вже дехто встиг забути друга
І свій лише городить ґрунт.

.. 21 квітня 1963

НА РОЗДОРІЖЖІ

Як комуніст, я знаю, що немає бога,
Що все людське руками дістається,
Що людству в комунізм дорога
І з кривдою усе ще правда б'ється.
Йде бій, тріщать фортеці,
Бійці вмирають й генерали,
Але чомусь у перемогу
“Вони” вже вірить перестали.

І я стою на роздоріжжі...

Як є нагода — лжуть безбожно,
Кладуть неправду на папір.
Крадуть щодня і що завгодно
І все до власних носять дір.
Сміються з тих, які ще вірять,
Гвинтівку ще тримають чисту.
Самі вже вбралися у пір'я
Аби життя не чути свисту...

І я стою на роздоріжжі...

Як комуніст, я знаю й вірю,
Що наша сила — єдність волі,
Що там, де впруться мільйони,
Засяє світло людства й долі.

Але я єдності не бачу,
Не бачу волі до звитяги,
Немов померли ті, хто гордо
Червонії носили стяги...

І я стою на роздоріжжі...

Як комуніст, я чую заклик
На боротьбу за чистий світ,
Але я бачу, що тривогу
Сурмлять байдужі сурмачі...
Бо їм самим вже жаль розстатись
З тепленьким місцем хижака,
Не хочеться на чати стати,
Бо їхня звичка вже така...

І я стою на роздоріжжі...

До комуністів я прийшов, бо вірив
І працював у них охоче,
Але обходити тут звірів
Не можу більше і не хочу.
Кричати буду: небезпека,
Пшеницю кукіль підміня,
Не чиста їхня картотека,
Спасайте, люди, майбуття!

Змикати очі тут не варто,
Від цього ще не згине звір...
Або зніміть мене із варти,
Коли обманює мій зір.

12 грудня 1963

Іде,
на шії радіо гуркоче,
І музика оця аж ріже вуха.
А він у такт собі булькоче,
Забув про все, і “пісню” слуха.
Та ще пишається!

А ми колись
У чисте небо дивились,
І вмiли ті пісні співати,
Що нас в колисці вчила мати.
Щасливі ми були, спокійні,
Здорові, скромні, вільні...

А він, он бачте, песиміст!
Його не радує наш зміст,
Йому усе у нас набридло,
І переїлось, й остогидло,
І... — що іще казати?

Десь, певно, плаче бідна мати,
На сина свого дивлячись,
Як він глузує, сміючись,
Мовляв, і хата старомодна,
І їжа зовсім не смачна,
А пісня — пісня благородна —
Йому вже зовсім як чужа.

Ото синок, герой, сучасник,
Без роду виродок життя:
Все неспокійний, все нещасний,
Не любить-бо таких земля!
Пройдуть роки... і молодість пройде,
Те радіо на шиї стане олов'яним.
Такий в житті не звикне вже ніде
І згине десь під плотом, п'яним.

Нові й нові видаємо книжки...
Багато ми чорнила тратим;
Безсмертя ми малюємо стежки,
Та — нічого читати!
Немов дітвак — про все ми пишем,
Про зорі й трактор, космос й полонину.
Гукаємо: “Вперед” і “Швидше”!
А я б хотів читати... про людину!
Аби пісні від серця задзвеніли,
Аби в них пульс буття відбився,
Аби щодня їх голос, щонеділі,
Щоночі дітям й дідам снівся.
Аби та пісня душу вчарувала,
Аби, як юність, не давала спати,
Аби бальзамом рани лікувала,
Як у дитинстві невсипуща мати.

ПОЕТОВІ, ЯКИЙ БАЧИВ, ТА НЕ РОЗУМІВ

Ф. Л-ові

Бува, й сліпий побачить небо
Сердите й хмарне, гнівне й люте.
Бува, й німий розкаже людям
Про серце, що в неволю вкуте.

Бува, й дїтвак побачить зорі
Й холодний місяць серед ночі...
А ви — поет! — що вік прожив на волі —
І не збагнув ще... не відкрились очі.

Вам все здається, що пісні лунають,
Що то діди танцюють і гудуть,
А може, плачуть й Бога проклинають,
Чи, мо', сорочку закривавлену рвуть.

Не кожен стіл на пироги накритий,
Не все в житті пісні і фестиваль!
Ще, мо', і нині хтось дарма побитий,
Ще є в житті і невимовний жаль.

Вступили ми лише на перший шабель,
Не все ще ясно на новім просторі...
Як ви, поет, могли про іскри шабель
Співати, як про комунізму зорі?

Невже ж життя таке безбарвне і фразисте,
Як у твоїх, письменнику, віршах?
Невже ж вчорашніх бур вже відгомін не зблисне
Над нашим світом, ні в твоїх ушах?
Невже ж так гладко пісня щастя лється?
Невже ж так легко жито в нас росте?
Невже ж спокійно в грудях серце б'ється?
Невже ж довкола все “могутнє” і “просте”?
Невже ж слова — порожні і надуті —
Запалять душу, вгору поведуть?
Невже ж, поете, ситий і обутий, —
Такі слова народу міць дадуть?

Стою і слухаю, що вітер виграє:
Чи хвалить крок мій, чи спинити хоче,
Чи каже: йди, народ тебе чекає,
Чи каже: геть, наївний хлопче!
 Стою і слухаю, як вітер лине зрана,
 Як він з моїм волоссям грає.
 Чи гладить ніжно, мов кохана,
 Чи вириває, може, і кидає?
Стою і слухаю. Навколо праця й спів,
Там мама й няньо, сестри і брати...
І раптом чую: вітер цей звелів:
Не стій! Іди! Туди належиш й ти!

Шумує вітер в тихім, чистім полі,
Немов співає таємничу пісню.
І я б співав, співав доволі,
Та я у пісню це життя не втисну.

Бо то нелегко пісню заспівати,
Нічим словам і силу, й крила дати...
Я чую пісню, що співала мати,
А сам такої не умію втяти.

Я тут не перший, певно, й не останній,
До нас співали, ще й співати будуть,
Але чи наші співи безталанні,
Як сніг торішній, люди не забудуть?

Бо в наших співах правди й серця мало, —
Нема душі. А голос — захрипівий.
Ні сміху в них, ні щастя, — все пропало.
Ні бурі-грому; сніг — холодний, білий.

Ми ще не звикли пісню заспівати,
Просту, як світло, та зігріту кров'ю;
Не встигли ми ту правду розпізнати,
Що пісню пишуть не пером, —
любов'ю.

Чи не запізно сонце показалось
На темнім небі рідного нам краю?
Чи не запізно жито засівалось?
Чи не вузька доріженька до раю?

· Коли народи шлях і спів шукали,
Ми у ярмі спітнілу спину гнули.
Коли народи за роботу брались,
Тоді ми в гніві брата не збагнули.

А нині кажуть в сонце подивитись, —
Ой бо сліпить його проміння ясне,
Та чи не пізно сонцем тим хвалитись,
Чи не зів'янем так, чи не загаснем?

Нові чи давні наші села,
Не знаю, право, як сказати.
Живуть сьогодні там весело
І ситі всі лягають спати.

Доми — новенькі, є і світло,
Автобус — їздить, клуб — будують,
Зустрінуть люди вас привітно
І, як найближчих, нагодують.

Та он таке зачулось з хати:
— Я вам усім роти зав'яжу!
Ти можеш власну правду мати,
А буде так, як я накажу!

Нові чи давні наші села,
Не знаю, право, як сказати.
Живуть сьогодні там весело
І ситі всі лягають спати...

Немов би я і справді націоналіст, —
Про це вже й горобці цвірінькають давно, —
Але чи перевірів хтось думок моїх

найкращих зміст,

Чи подивився в серце хтось мені на дно?

Ні, сповідатись не спішу,
Така брехня мені не до вподоби!
Коли співати — я співаю,
Коли рубати — так без жалю,
А як заплачу — геть підлизу,
До біса ваш плаксивий тон!..

Як в час дитинства,

мені лиш мати допоможе,

Одна і друга.

Одна, що все життя усім дає

любов і ласку,

Немов земля, — багата, зроблена і скромна,

І друга, що веде усіх “залізною” рукою.

Одна і друга шепче прямо в серце:
ЛЮДИНА, ЛЮДИ, все для них,
Лише для них і варто жити,
Лише за них і варто битись
І з тим, який унизу мутить воду,
І з тим, який товстіє з благ народу
І прикриває правдою свій бруд...

Так ось чому —

коли співати — я співаю,
коли рубати — так без жалю,
Хоча тріски й мені ранять чоло...

Лиш боротись — значить жить!

Іван Франко

А ви людину застережіть:

Найбільший подвиг в світі — жить!

Ігор Муратов

Спотворити на світі можна все,
Навіть чисте небо й сонце золоте;
Але і пережити можна все,
Навіть смерть чи зраду, що повзе.

Потрібно лиш не втратити мету
І прямувать до неї денно й ношно,
Потрібно лиш не зрадити мету
І вірити у неї непорочно.

Потрібно лиш людиною zostати —
У кожну мить і всяку непогоду;
Потрібно лиш про маму пам'ятати
І знати, хто ти
і якого роду.

11 березня 1971

Я НЕ ПЛАВЕЦЬ!

Якщо кинемо когось у воду
і не дозволимо йому приплисти
до нашого берега,
то що йому зостанеться зробити?
— Плисти, втопитися
або приплисти до чужого берега.

*(Василь Біляк у розмові
зі сценаристом
Ярославом Дитлом)*

Вода в Кечківцях

жабам

вже

по вуха:

Чистенька,

тиха

й зовсім не глибока;

А я

в Кечківцях

випав мамі

з бріха й з ока —

І саме там

я першу пісню

і перші правди

про життя і щастя

слухав.

А в Свиднику,
 куди
 на “пана”
 я пішов учитись,
Вода і там ще тихою
 і чистою була, —
Та там відкрились
 перед мною
 всякїї дива; —
Але і там
 я плавати
 не встиг
 навчитись.

Та саме там
 мене настигла
 історична злива,
Що шлях відкрити мала
 тисячам років,
Людей,
 що обіцяла
 витворити
 із рабів,
Що обіцяла
 багатюще жниво.

І я повірив їй,
 на все життя повірив,

А плавати
тому не вчився,
Бо знав
уже тоді:

Для того, щоб
з лиця землі
і неба
умити
тисячорічний бруд, —

Не пла-
ва-
ти,
а
працю-
ва-
ти треба!!!

Та вийшло так,
що кинули мене
у воду;

Про шлях такий
ніколи
я не думав...

... Вже двадцять літ
я плаваю
й шукаю броду,

Однак
про берег потойбічний
я
ні разу
не подумав!

Спираючись
лише
на стогін свій
і біль,

Та ще на вірність
маминої любові,

Я
не
за-
був
свою
життєву
ціль:

Я
не
пла-
везь!
Живу!
Й стою
собі
на слові!

19 листопада 1984
1 травня 1985

САМОХАРАКТЕРИСТИКА

Людина — більшого не знаю,
меншого — не беру!
(*Моє кредо*)

Визнаю
прилюдно і відкрито:

Я РАБ — слугую єдиній богині,
що мала б,
нарешті,
осісти на землю, —
людині!

Я ЗЛОДІЙ — так! Краду найкращі
думи людства
й збагачую
себе,
щоб мудро жити!

Я ВБИВЦЯ — так! Вбиваю підлість
всіх мужів
негідних.

Я КАР'ЄРИСТ — хочу бо чистим зберегти
своє життя
і дати все
на службу людям!

Я ОПТИМІСТ — бо вірю:
зло ще довго в світі панувати буде,
хоч битви програні
хтось знову розпочне!

Я ПЕСИМІСТ — не вірю я,
що розум
силу
врешті
от осилить.

РОЗУМНИЙ Я — бо знаю:
правди сила
ще всюди
в силу
не вступила!

Та й ДУРЕНЬ Я — бо,
знаючи все те,
я все-таки
іду...
щодня...
на бій...
непереможний!

Такий ось я,
товариші й мерзотники,
люди й звірі!

1972 - 1999

“Колись і я хотів поетом стати:
гарні віршики складати,
мудру книжку змайструвати,
а при тому мати гроші,
бути милим і хорошим...”

Колись і я хотів великим бути:
слави вічної сягнути,
стати знаним, незабутнім...,
бути сильним і могутнім,
а при тому мати гроші,
бути милим і хорошим...”

Ні-ні! Таким я бути не хотів!
Не прагнув я парадних слів!
Я теж хотів великим стати
І людям в бідах помагати,
Бути Рильським чи Павличком,
Та не з гарним ніжним личком...

Бути хлопом, робом, дубом,
Птахом, вітром, лісорубом,
Вміти стати гостро й сміло
За велике люду діло,
Впасти чесно в полі бою
Та зостати — людиною!

ПІСНЯ ПРО ПІСНЮ

І сонце у небі уночі не гріє,
Вода у потічку взимі замерза,
І травка зелена під осінь сивіє —
Лиш пісня ніколи спочинку на зна.

Бо пісня — як сонце, як чиста водичка,
Як мама, як серце, як брат і сестричка,
Як хліб наш насущний, травичка уліті,
Як ліки на рану, як спокій у світі, —

Так пісня і гріє, і свіжить,
І тішить, і держить в житті.

Хай хмари у небі шаліють-дуріють,
Хай бурі з вітрами лютують. Дарма!
Допоки між нами живе наша пісня,
Дотоді ні страху, ні смутку нема.

Бо пісня — як сонце, як чиста водичка,
Як мама, як серце, як брат і сестричка,
Як хліб наш насущний, травичка уліті,
Як ліки на рану, як спокій у світі, —

Так пісня і гріє, і свіжить,
І тішить, і держить в житті.

казкарем,
що Правду й Кривду
не промінє на бестселери світу,
бо знає,
що Правда — гірка й непідкупна —
справжній супутник
справжнього життя,
а парадна палиця
з золотою бозулею
головного тарабанщика
не дорівнює
грубій гудзуватій палиці пастуха-філософа.

Я хочу перейти життям — ЛЮДИНОЮ!

3 серпня 1982

15 липня 1985

Страшно страхом страшити людей,
Стримувати струмись страхом кари,
Страшно стріхи строїти з ідей,
Бо прорізують ідеї хмари
І не зносять стріх.
Стримувати струмись — гріх!

Грудень 69

(На семінарі молодих)

Я НЕ ЗАГИНУ

(На мотиви вірша мого сина)

Можливо, літаю високо,
Можливо, інколи п'ю,
Можливо, на бомбах сплю,
Можливо, мені десь виколють око,
Можливо, занадто кричу,
Можливо, люблю до безтями,
Можливо, на шляху моїм великі ями,
Можливо, розумний я не завжди,
Можливо, руками зупиняю поїзди,
Можливо, танцюю на гарячому вогні,
Можливо, мої полічені дні,
Можливо, згорю, втоплюсь, загину,
Можливо, мене переїде машина, —
Можливо!..
Можливе все!
Та нині — живу!
Це значить — працюю,
Це значить — горю!
Тому не співаюсь,
Тому не п'ю,
Тому так обережно сплю,
Щоб мені не викололи око.
Тому на людей не кричу,
Тому й люблю до безтями,
І нехай на шляху моєму великі ями
Й розумний я не завжди, —
Руками зупиняю поїзди
Й танцюю на гарячому вогні,
Нехай мої полічені дні! —

Я знаю: згорю, умру, та не загину,
Мене не задавить (державна) машина,
Бо я живу!
Це значить — працюю,
Це значить — горю!

Й радію завтрашньому дню!

7 серпня 1984

БАЖАННЯ

Якби так винайти лік —
єдиний, назавжди і для всіх,
щоб в світі ніяких не було калік,
щоб лік той

послаблював болі,
підсилював сміх.

Я знаю:
не можна
те саме
(прикласти)
на рану й на душу,
але ж так хочеться...
— Я мушу, я мушу..!
єдине, назавжди і для всіх..!

Якби так... укласти би пісню —
єдину, назавжди й для всіх.
Щоб в світі нікому не було би тісно,
Щоб пісня

знімала всі болі,
та сіяла сміх...

Я знаю:
не можна
те саме
(співати)
на радість й на смуток,
але ж так хочеться ...
в одній, найкращій —
єдиній, назавжди й для всіх!

Коли б так... єдиний лік-пісню —
Єдиний! Назавжди! І для всіх!

Я знаю:
такого
не буде
(ніколи)
на світі,
щоб горе і море.,
щоб голод і холод.,
нешастя і щастя.,
і смуток, і радість.,
і болі, і долю.,
неволю і волю

та ще й назавжди, та ще й для всіх..!
Та мені так хочеться — один тільки раз! —
Єдиний..! Назавжди..! І для всіх!

БО ДЕНЬ СЬОГОДНІШНІЙ — ТО ТВІЙ!

(Моїм студентам-випусникам)

Живи той день, яким живеш,
Живи тепер, живи сьогодні!
Ми ж молоді і не голодні!
Живи й радій, що ти живеш!
Живи і смійся, живи й радій,
Бо день сьогоднішній — то твій!

Живи, співай та пам'ятай
І день вчорашній, щоб зрівняти,
Як то було, як є тепер, —
...І рідний край не забувай!..
Живи і смійся, живи й радій,
Бо день сьогоднішній — то твій!

Живи, кохай та думай теж
Про день завтрашній, про дорогу,
В яку вростеш, в яку ідеш,
Щоб здобувати перемогу.
Живи і смійся, живи й радій,
Бо день сьогоднішній — то твій!

Живи той день, яким живеш,
Живи, учись та мудрим будь:
Про маму й няню, землю рідну
Ніде, ніколи не забудь!
Живи і смійся, живи й радій,
Бо день сьогоднішній — то твій!

Живи той день! Живи та знай
Що хтось і десь життя віддав,
Щоб ти сміявся і співав,
Щоб ти любив, щоб ти кохав,
Щоб ти щасливим виростав, —
Про це ніде,
ніде й ніколи! —
не забувай!

1998

ПЕРШОКУРСНИКАМ

Вітайте, друзі, серед нас,
Прийміть студентське привітання!
...Перестрашені ви та ще й несмілі,
Лиця — від сонця загорілі,
А на душі — великий знак питання:

Як стрінуть нас, яка чекає нас робота?
Вони учені, ми ж так мало знаєм,
Довколо моря ходимо лиш краєм —
Чи буде час на сміх і спів,
Чи не чекають нас лише турботи?

Так, так! Щоб мудрим стати — вчитись треба,
Багато треба осягнути.
Та не лякайтесь ви турбот!
Роботи буде аж до неба!
(Або, як нині кажуть, габадей.)

Проте як буде воля та завзяття,
То буде все, як має бути
(або, як нині кажуть, все — о'кей!).

Та не затримуйтесь у початківцях:
Від завтра, від першого дня
Затніть свій розум у науку,
Як той топір у корінь пня.
Таланти родяться не тільки в Прагах,
У Києвах чи Братіславах,
Але й в Орябинах, в Кечківцях —
Аби охота та наснага.

Наука й труд усе, що прийде, перетруть...
Нема вершин, щоб їх не можна подолати,
Потрібно лиш хотіти, вміти й знати,
Тоді і успіхи — такі бажанії — прийдуть.

Отож бажаєм вам завзяття,
І розуму, і витримки немало.
Усе, що є, не з неба впало,
А людство потом й кров'ю здобувало.

Людина подолає все:
Як дуже хоче, то й з неба зіроньку знесе!
Бажаєм вам багато сонця, сміху, співу,
Любові ніжної, міцної;
Не забувайте коренів своїх,
Та не розтринькуйте любові
По закутках і по корчмах.
В житті можливі успіхи і крах,
А відкривайте світи неозорі
На радість й користь людям праці.

1998

Не нарікаю ні на кого,
В житті моїм ніхто не заважав мені.
В найтяжчий час допомагали різні люди,
А шкодили — сви-ні!

Свині в одежі асистентів чи доцентів,
У вигляді задуманих панків,
Під маскою голів, секретарів чи інших
резидентів,
Професорів чи інших претендентів,
Проте в основі і завжди — сви-ні!

Однак чи можна дорікати свиням,
якщо вели себе по-свинськи?

Я той, що не перемагав в житті,
бо вимагав від нього більше, ніж воно давало.
Я той, що не давав з порожніх рук,
А прагнув, щоб життя було.

Я той, що в мріях волю здобував,
Що вірив: будем сіяти і жати,
Що прагнув, плакав, воював,
Я той, що, змушений, не міг мовчати.

ДІВОЧА ПІСНЯ

Я не знаю, що й до чого,
Що зі мною робиться.
Я не знаю, що і як,
Що в любові носитьця.
Я горю, мов квітка в спеку,
Я впадаю в небезпеку,
Я хочу, щоб ти тут був,
Щоб до серця пригорнув

ніжно, міцно, гаряче...
довго, довго, боляче...

Хай що хоче хто говорить,
Я живу своїм життям.
Хай лиш милий приголубить,
Серце я йому віддам.

Я горю, мов квітка в спеку,
Я впадаю в небезпеку,
Я хочу, щоб милий знав,
Щоб обняв і цілував

личко, друге, ще і ще...
ніжно, міцно, гаряче...

БОГОРОДИЦЕ ДІВО

Я не знаю, як було з Тобою...
Але те, що робиться зі мною
Не пережила б, може, й Ти,
Богородице Діво!

Богородице Діво,
Може, час тоді інакшим був,
Може, хлопці інші чи й дівчата,
Може... та чи варто сперечатись,
Богородице Діво!

Богородице Діво,
Научи нас, як нам жити,
Як в любові тій згоряти
Й дівою непорочною,
— спокійною й холодною — зостати?

Та ж дівою була і ти,
Богородице Діво!

ДО ЮВІЛЕЮ ЛЕНІНА

Непевен я: крізь хор лицемірів
Чи голос мій дійде до тебе;
Та день прийшов —
І слово правди, хоч негласно, сказати треба:

Заземлили ми тебе, загнуздали,
Заслюнявили, цілуючи, мов іуди.
А по суті — не сприйняли ми тебе, не впізнали,
Без тебе блукаєм, мов прибуду.

Понавішували тебе на всі плоти прогнилі,
І кожен стовп твоє реве назвисько.
А як по правді,
То й гидко як, і боязко, і слизько!

Твою “науку” закинули під ноги,
До слави щоб добратися зручніш:
В руках твої цитати для підмоги,
А за спиною — закривавлений ніж!

1988

НЕ БІЙСЯ, ТАРАСЕ!

Не бійся, Тарасе,
я не скористаюся з Твоєї величі,
і не зловживу нею.
Я лише дивлюся на Тебе
та своє собі про все думаю.
Ти просто йшов!
Ти не лукавив з собою!
В Тебе нема зерна неправди за собою!
А ми?
Ми повірили паперовому соціалізму,
як новому християнству,
та не знайшли шляхів для досягнення мети.
Ти любив людей — і тому боровся за них.
Ми прагли того ж.
Ти ненавидів московську державу,
Ми їй непростачно довго вірили.
Ти не вірив у чужих богів — ми кланяємось
навіть ідолам.
Проте що б ти не робив,
ти робив стопроцентово.
Коли любив — то людей, правду — то до безтями.
Коли ненавидів, — зло чи чванство, —
то до максимуму!
Жодна обставина не завадила Тобі
назвати
кабана годованого — кабаном годованим.
Жодна обставина не змусила Тебе
мириться зі злом,
чорне назвати білим
та ще славословити таке потворство.

А от ми, — ми мастаки дволикості,
пустого славослов'я, віртуози гнутися
перед годованими чи помазаними —
ого! — ще які мастаки!

Ми, правда, кричимо, що Бог створив нас
не на те,

щоб ми неправді поклонились,
та клонимось, як і клонились..!

Мовляв, — розвиваємо Твої традиції,
однак ми не доросли до Твого розуміння справ
і, як по правді, не хочемо повторити Твоєї долі
в боротьбі за правду й за людину.

Якби ми вчилися так як треба,
то й мудрість би була своя,
та з нас досить знати, як потрібно жити,
так, як Тарас, — та ніхто так не живе, не хоче
(а каже, що не може)!

Монгол чи німець, — яка в тому різниця! —
ось наша позиція!

За шмат гнилої ковбаси у нас хоч матір попроси,
то віддамо. А чого би й ні:

ми ж уже давно не віримо у те, що твердимо.
Між словом і ділом у нас така велика відстань запанувала,
що слово й діло, то два різні світи,
між якими найменшого нема зв'язку.

Отак ми живемо!

А ти просто йшов...

І не лукавив з собою...

І в тебе нема зерна неправди за собою!..

От — цікаво!

І недоступно нашому куцому розумові.

3 вересня 1984

Людці плиткого розуму й легкої поведінки,
яких пестун-вітер, мов порошок,
підняв і тимчасово підніс під високе небо,
визначили мені життя
в повній ізоляції від руху й боротьби
і вирішили, що нічого більше для мого щастя
і для їхнього спокою — не треба.
Отак живу, не маючи змоги відкрити рота
чи подати руку подібному смердові,
хоча мої голова і серце
переповнені благородними думками
й високими помислами служити
тим же смердам,
між якими, в гушаві віків,
заховане моє коріння
і моє призначення людини.
І тому мої думки такі тяжкі і слова такі сумні,
бо взято мені можливість
реалізувати моє природне призначення людини —
працювати.
Безхарактерний може пакостити,
дурень може керувати,
порожній може проповідувати,
а я,
за визначенням отих людців,
не смію жити!

Ха-ха!

15 липня 1985

ОДА МОЄМУ ДЕПУТАТУ

(На мотиви народної пісні)

Дуже мені чудно, дуже мені дивно:
Мого депутата не чути, не видно.

Ми його обрали всіма голосами,
Аби нас заступав межі посланцями.

А він тихо сидить, словця не промовить,
Чи ся за нас ганьбить, що не знать, що робить?

Таж ішли дебати про конституцію,
Требало повісти, як русини живють.

Требало сказати, як вони бідують,
Що одні зробили — інші ліквідують.

Нищать, ліквідують та ще й загрожують,
Же своє тримає та ся нам чудують.

Барз їм заваджає, же ми маме силу,
Же в церкві співає “Господи помилуй!”

Дуже мені чудно, дуже мені дивно,
Бо мого посланця не чути, не видно.

Треба би му, може, на погарик дати,
Аби ся не ганьбив за нас виступати.

ПІСНІ ПРО СТАРИНСЬКУ ДОЛИНУ

(За народними мотивами)

У синьому небі хмарка пропливає
і тяжко на серці стає.
Мою Стариноньку вода заливає
і гине селечко моє.

З-за гори, з-за лісу сонечко виходить
і ніжно землю гріє.
А моє серденько місця не знаходить,
бо гине дитинство моє.

Із синього неба дощик накрапає
і зрошує наші поля.
А моє серденько великий жаль крає,
бо гине церковця моя.

Ой жалю мій жалю, великий мій жалю,
чи колись поминешся ти?
Як нас тут не стане — діточки зістануть
і будуть навек сироти.

Де ми народились, де ми виростили,
велика вода розлялась.
Залляла хатини, залляла церковки,
та жалі од нас не взяла.

Мала ти, водичко, ті жалі втопити,
а інше вхабити для нас.
І гори, і терня, й біду, й полонини,
вони потішали би нас.

Ти все затопила — доріжку і стежку,
та жалі не втопиш мої.
А поки ті жалі живуть в нашім серці,
то й ми не загинем повік.

Ти все затопила — і квіти, і трави,
та пісню не втопиш ніяк.
А поки та пісня живе поміж нами,
то й душа не згине моя!

Ти все затопила, і горе, і радість,
та пам'ять не втопиш мою.
А поки та пам'ять живе поміж нами,
то й ми не загинем в бою!

З холодного неба сніжок налітає,
периною криє поля.

Та моє серденько великий жаль крає —
така уже доля моя!

Грудень, 1994

Січень, 1997

Пливе хмарка в небі, пливе-пропливає,
А моє серденько великий біль крає

Де ми довго жили, жили-виростали,
Тепер наші села водою залляли.

Бо то не водичка з неба високого,
Але наші сльози з жалю великого.

Бо то не водичка з великої хмари,
Але наше горе з великого жалю...

Бо то не водичка з небесної хмари,
Ми самі те море з болю наплакали.

Там, де я ходила личенько вмивати,
Там не можу піти ані заплакати.

Там, де я ходила ноженьки мочити,
Там не можу піти ані відпочити.

Там, де ми ходили квітоньки збирати,
Не зостало місця би нас поховати.

А ми у тих горах сторіччями жили,
Ми свою земличку сльозами росили.

Слезами росили як тою росою,
Тепер гірко плачем, плачем над собою.

Бо пішла під воду Старинська долина,
Боюся, що й пам'ять про неї загине...

1994 р.

Вітай же мі, вітай, мій прелюбний сину,
Розвеселиш трохи мою смутну днину.
 Смотриш на ня й думаш, мій прелюбний сину,
 Чи була'м щаслива хоч одну годину?
Якби щастям гроші і маєтки звати,
Тоді би я була найбідніша мати.
 Бо я з тих мозолів, які'м заробила,
 Була би'м Бескиди два раз поставила.
Бо з того каміння, яке'м назбирала,
Можна поставити Маковицький замок.
 Бо з того голоду, який я зазнала,
 Була би'м сто разів очі виплакала.
Бо з тих сліз гореньких, з великого горя
Можна б наплакати і два Синьські моря.
 Бо з тих довгих років, які я прожила
 Була'м більше бита, як насправді сита.

Та знала я й щастя, правда, же'м го знала,
Та ж я десятеро всіх вас виховала.
 Всіх Вас виховала, їсти вам давала,
 Поки ви вирости, мало'м коли спала.
Мало'м коли спала, все пісні співала,
Тоді я найбільше щастечка зазнала.
 Бо я куди ходжу, повсюди співаю,
 Кращої за пісню потіхи не знаю.
Бо з тих співаночок, які я співала,
Якась чудодійна сила виростала.
 Сила виростала, крила мі давала
 Кращої потіхи в житті я не знала.

КНЯЗЬ ЛАБОРЕЦЬ

(Драматична поема —
лібрето опери)

Дійові особи: Князь Лаборець
Світлана, донька князя
Русин, дружинник
Шкандиба, дружинник
Дідо
Няня,
Гонець
Русич, провідник утрів від київського князя
Ольжич, син Русича
Альм, ватажок утрів
Угрин, угорський вояк
Народ руський, молодь, вояки — утри

ДІЯ ПЕРША

ЯВА ПЕРША

(На селі: народ, молодь. На околиці — хати-колиби. Свято. Люди відпочивають, виконують лише легку роботу: вишивають, вирізують іграшки, діти збирають квіти, граються, співають).

Хор:

Стоїть же, стоїть нова хатонька,
А в тій хатоньці — тисовий столик,
А за тим столом — три гості сидять,
Три гості сидять — три товариші.
Один товариш — ясне сонечко,
Другий товариш — то місяченько,
Третій товариш — то дрібен дощик...

Дитячий хоровод:

Ой весна красна,
Що ти принесла?
— Принесла я літа,
Запашного квіття,
Зелену травичю,
Шовкову косицю,
Принесла 'м малятко,
Ще й мале телятко.

Хор (продовжує):

Сонечко каже: нема над мене,
Як же я зйду в неділю рано,
Зігрію поля, гори й долини,
Морози спадуть, а роси встануть...

Дитячий хоровод:

До саду, дівчата, до саду,
Будеме сіяти розсаду,
А ще нам розсада не зійшла,
А вже наша любов розійшлась...

Хор (продовжує):

Місячок каже: нема над мене,
Як я ізийду разом з зорями,
Порадуються гості в дорозі,
Гості в дорозі, війська в обозі...

Дитячий хоровод:

(: Кади іду, тади іду :)
(: А до млина я все зайду :)
(: Бо там маю собі рівну :)
(: Тоту младу млинарівну :)

Хор (продовжує):

Дрібен дош каже: нема над мене,
Як розіллюся три раз до мая
Зарадується жито-пшениця,
Жито-пшениця — всяка пашниця,
Будуть снопоньки — яко звідоньки,
Будуть копоньки — яко возоньки,
Прийде родина — буде гостина.

ЯВА ДРУГА

(Князь з дружиною вертає з полювання.
Весела Світлана підбігає й ласкається до няні,
яка сидить між жінками)

Няня:

А ось моя голубка — квітка польова,
Як вільний птах, нестримне козеня,
Преніжне серце й мудра голова,
Надія й радість днів моїх останніх.

Світлана:

До вас я бігла,
щоб розповісти,
як гарно там було!..

Няня:

Як мило...

Світлана:

Летіла я, летіла, мов на крилах!..

Няня:

Літай, літай, поки душа легка і чиста,
Поки твоя уява вільна й промениста,
Поки твоїх незв'язаних крилець
Ще не підстрелив втаєний стрілець.

Жіночий хор:

Літай, літай!
Співай про сонце в небі, про ясні зорі,
Про вітерець, що круг тебе так в'ється;
Доки сивина до скронь твоїх торкнеться.
Співай!
Нехай у світі неозорім
На крилах пісні радість прилітає!
Співай, співай!
Нехай ні сліз, ні горя ми не знаєм!..

ЯВА ТРЕТЯ

(Приходить князь. Народ його вітає)

Хор:

Гляньте, сонце засвітило, день ясний настав,
Наша радість — князь наш ясний — до нас завітав!
Він прийшов — і ясне сонце зупинило путь,
Де нога його ступила — квіти там ростуть!
Все, що він окине зором, буйно зацвіте,
Все, що він накаже словом, те для нас святе!
Поки в нього серце в грудях — доля нам ясна,
Поки в нього меч із криці — орда не страшна!
Це йому птахи і звірі шану віддають,
Бо його веселі очі люті не імуть...

Князь:

Не мені співайте славу, не мені,
Бо не я життям керую на землі,
Не орю я, не сію, не корчую,
І перший плач дитини вашої не чую;
То ви самі творці свого життя
І невеличка доля тут моя.
То ви орати, сіяти навчились,
Зложили ви чудовії пісні,
То ви про щастя мрієте у сні
І творите його в житті.

То ви муруєте, будуєте, то ви,
То ваших рук і розуму плоди!
Все, що довкола вас красується, росте,
Все, чим життя непоказне й просте,
Так дороге і вам, і мені...

Не мені співайте славу, не мені,
То не я життям керую на землі,
То ви муруєте, будуєте, то ви,
То ваших рук і розуму плоди...
А я, що знаю марність сього світу,
Іду життям, як частка вашого життя.
Як друг — під вашу сяду стріху,
Як ваш пастир, як вдячнеє дитя.
А якби хто на вас підняв би руку,
То у мені ви першу знайдете поруку,
І лиш тоді він вам причинить рану,
Як жити я між вами перестану.
Бо лиш тоді вас ворог доторкнеться,
Як спис його мені пройде крізь серце!..
Не мені співайте славу, не мені,
Самі гуртуйтеся дружню жити на землі!

Хор:

Спасибі, князю!
Слів твоїх краса достойна неба,
Однак для щастя нашого тебе нам дуже треба.

Князь:

Не мені співайте славу, не мені,
Самі старайтесь дружню жити на землі.

(Відходить.)

Хор:

І чим же ми такої в Бога заслужили долі,
Що у спокої дні проходять наші;
Ми не знаємо неволі.
То правда: оремо, сіємо лиш ми,
То наших рук і розуму плоди,
Але без нього, як без сонця в небі,
Були би ми в потребі у великій.

(Народ розходитьсЯ)

ЯВА ЧЕТВЕРТА

(Шкандиба і Світлана)

Шкандиба:

Чи чула ти, як люд князя свого хвалив?
Його, як Бога, в небо підносив,
Порівнював із сонцем, Богом називав...

Світлана:

А ти не чув, що князь на це сказав?..

Шкандиба:

О, то приємно дуже мусить бути
Таку славу, таку честь здобути...

Світлана:

Таку любов потрібно заслужити!
З народом, яко рівний з рівним, треба жити!

Шкандиба:

О, ні! все те належить силою здобути,
Обманом, хитрощами навіть,
Щоб засвітила, наче сонце, слава!
Світлано, красуне гордая моя,
Князівно міцного-преміцного князя,
Мені потрібна допомога немала,
Бо я й тебе, і славу дужу хочу мати.
А ти, як зірка в небі, мов тверда скала,
Мені ти мусиш помагати!

Світлана:

Допомагати треба у нещасті та у біді,
А здобувати славу треба у труді,
У вірному служінні своєму народу,
У мирні дні і в дні важкі бойового походу.

Шкандиба:

Пуста й порожня та твоя заява,
Мені з усього найбільш потрібна слава,
А решта все — розмова нецікава
Пок' не засяє у рупці булава!

Світлана:

Я молода, та можу підказати,
Як можна славу, вічну навіть, досягати:
Усі, кому життя ти захорониш,
Усі, кому ти серце віддаси,
Усі, кого життям своїм борониш, —
Усі своє безсмерття віддадуть тобі.
Отож іди, змагайся, покорись,
Служи слугою вірним тихим смердам —
І заслужиш собі безсмертя.

Шкандиба:

Мені безсмертя ні до чого. Сила
Мені потрібна, слава у житті,
Щоб ми, моя княгиня мила,
В багатстві жить могли, у золоті!

Світлана:

Отак!.. Спасибі за відвертість, друже,
Багатства мені потрібні дуже,
Однак не срібло і не злото навіть,
Не хочу я валятися у славі!..
В любові душ і сердець чутливих,
У радості, надії та у щасті
Я хочу жити...

Шкандиба:

В любові смердів? От-бо ідеали!
Та вірю я, що звикнеш ти й до слави...

Підем, зірки з'явилися в небі,
Не гаймо час!
Нехай й вони нам стануть у потребі...

Няня (стежила за ними):

Літай, літай,
Поки душа легка і чиста,
Поки твоя уява вільна й промениста
Поки твоїх незв'язаних крилець
Ще не підстрелив втаєний стрілець.

ЯВА П'ЯТА

Русин (все чув і бачив):

Серце, серце! Ти немов сліпе!
Не розрізняєш ти життя від смерті...
Йому потрібна ти, як яйце золоте,
А я за тебе ладен навіть вмерти!..
Лукавить він, себе й тебе не поважає,
Багатство й слава — ось його мета!
Людини щастя за ніщо не має...
А ти, розумниця така,
І не збагнула ти ні пустоти у його серці,
Ні лицемірства слів його отруйних!..
Любов — то сила благородна і велика,
А не манірна звичка, горда і безлика.
Любов — то пісня серця, ніжна і могутня,
То квіт душі, то зірка незабутня...
Залишиш хліб на столі, воду у криниці,
Забудеш сон чи втому, горе чи образу,
І побіжиш за нею, за любов'ю зразу.
Любов — то сила благородна і велика,
То джерело сміливості й відваги,
Окраса кожного життя,
Насіння всіх надій і кожної наснаги...

А ти, розумниця така,
І не збагнула ти ні пустоти у його серці,
Ні лицемірства слів його отруйних!..
Та годі плакати! Всяк кує собі свою судьбину.
Та вирву я тебе з його лабет, хоч сам загину...

ЯВА ШОСТА

(Гонець і Русин)

Гонець (до Русина):

Ти сам? Де інші? Князь куди подівся ясний?

Русин:

Що сталося? Ти такий нещасний...

Гонець:

Не стримуй! Де він? Бач, орда навісна,
У наші землі, в край наш увійшла,
Руйнує все, гвалтує, зневажає!..
Здається, сонце наше мирне западає.

(Відходить)

Русин:

Не западе нам наше мирне сонце,
Народ повстане, не сподівайся враже,
Або нам воля вольная,
Або всі, як один поляжем!..
Світлано ніжная моя,
Ось де зустрінемося з тобою:
До бою нам тепер, до бою!
В огні боїв провіримо свою любов,
Найвища плата за життя — то кров!
Народ наш мусить бути вільним
Ціною навіть нашого життя...

ЯВА СЬОМА

(Сходиться народ)

Народ:

Ви чули вже? Орда в Бескидах наших...
Гвалтують, нищать, зневажають...

Русин:

Та сили нашої вони не знають!

Хор:

Ну що ж! Жили ми мирно, з ласки неба,
Тепер за все платити, видно, треба.
За сонце в небі, спокій у хатинах,
За мир і тишину у наших полонинах...
Відвикли ми стискати шаблю в руці,
Не звикли проливати крові,
Відвикли жити з рідними в розлуці,
Але як треба — ми на все готові!
Там, де любов велика пламеніє,
Там й ненависть зросте потрібна,
Але ніхто безкарно не посміє
Сягти на нас, на наше рідне..
Всяк має право на життя,
Під сонцем місяць є доволі,
Та ми не знаєм вороття:
Радніше смерть, аніж неволя!
Всяк має право на життя,
Тоді і ми на нього маєм,
Русин чужого не жадає,
Він звик своїм ходити плаєм.
Живе він мирно, з ласки неба,
Тепер за все платити треба:

За сонце в небі, спокій у хатинах,
За слово рідне, пісню в полонинах...
Відвикли ми стискати шаблю в руці,
Не звикли проливати крові,
Але як треба —
ми на все готові!

(Завіса)

ДІЯ ДРУГА

ЯВА ПЕРША

(Табір угрів у Карпатах)

Хор угрів:

Навколо гори, гори, гори,
Та наша воля меж не знає;
Не знаєм страху, жалю, горя —
І, мов навала, налітаєм!
Нехай у горах пусто й нудно,
Нехай путей-доріг немає,
Та ми, як буря... Ми повсюдно,
Як та навала, налітаєм.
Все, що росте, цвіте, палає,
Все наше, наше від тепера.
Тепер вже ми пани над плаєм
І, мов навала...
... навколо гори, гори, гори...
І, мов навала...
... не знаєм страху, жалю, горя...
І, мов навала,
налітаєм!

ЯВА ДРУГА

(Русич і Альм)

Русич:

Є сенс у вашому житті,
Краси у ньому теж немало,
Немало волі, співу, бурі,
Та я давно вже з вами у путі,
Мені не раз на думку спало,
Що ваші грізні навали,
Ваш спів та іскрометні танці
Приносять плач, і страх, і смерть...
В природі всяк свою місцину має,
Де хто родився, ріс, там і вмирає,
Де яблуню посадиш, там вона росте,
Там плодоносить, кормить, потішає...
Отак би й вам, побудувати хати,
Пустити корінь, жити й розквітати.

Альм:

Застарий ти, і ради маєш кволі.
Рости, як пень, і гнити, мов колода,
На це не звикнем ми ніколи.
Ми інший дух, інакша наша врода.
Для нас не корінь, клуня, а чи дичка,
А вітер, хмари, буря — он де наша звичка!

Русич:

В небеснім царстві, певно все потрібне:
І буря, й вітер, й незалежна хмара,
Та чи не краща хмар овець отара?
Бо що за хист від хмар блудного лету,
Від сили бурі та від вітра свисту?
Куди то більше радості і хисту
В простих здобутках ратая.

Альм:

Ми, як ріка, шумлива і кипуча,
Душа у нас така, непосидюча.

Русич:

Є сенс у вашому житті,
Краси у ньому теж немало,
Та суть у тому, що ця звичка
Нещастям для народу стала.

Альм:

Нещастя, щастя — дивні ці слова.
Плаксивих баб ні зір, ні слух не тішать.
Поки у грудях кров і ціла голова,
То наша воля меж не знає,

Хор угрів:

Не знаєм страху, жалю, горя —
І, мов навала, налітаєм.
Все, що росте, цвіте, живе, —
Все наше, все ми підкоряєм
Собі до ніг. Ми так живем
І, мов навала, налітаєм!

ЯВА ТРЕТЯ

(Біля табору угрів появляється Світлана.
Рішила подивитися на них. Ховається)

Світлана:

Та ось ви хто, та ось ви де...
Та ось подоба нашого нещастя!
Велике горе вже на нас іде,
Велика злоба...

Велика проба надійшла
На нас, на кожного із мого роду.
Від нас усіх тепер залежить
Як доля складеться народову:
Чи будемо вільними людьми,
Чи будуть вільні думка й спів,
Ці полонини, простір неба,
Чи буде сили скільки треба!
Або оця неспутана орда
Поробить з нас своїх рабів?
Велика нас чекає зміна...
А може, досить просто жити,
А може, просто впасти на коліна
І все одно кому служити?
Велика проба надійшла
На кожного із мого роду;
Від нас усіх тепер залежить
Як доля складеться народову.
Тому твердити треба волю,
Твердити серце, меч і руки...
Радніше смерть, аніж неволя,
В нас іншої нема спонуки!
І як хотіла я в житті щось гарного зробити,
Допомогти комусь... когось любити...
І — як найкращий дар — сина породити!
А нині смерть мі глянула ув очі,
І чим, і як я стану до помочі?
... зів'яти квіткою, не розквітнувши навіть,
Вже й думка ця лякає серце й давить.
Згаснути зорею, не породивши сина,
Невже оце дорога в нас єдина?..
Велика проба надійшла
На кожного із мого роду...

Та мушу я віддати себе
На жертвенник свого народу!
Зів'яну квіткою, не розквітнувши навіть,
Нехай хоч смерть моя мій рід прославить!
Погасну зорею, не народивши сина, —
Оце дорога та, моя, єдина!
Велика проба надійшла
На кожного із мого роду!
Велика злоба...

ЯВА ЧЕТВЕРТА

(Угри ловлять Світлану і ведуть її до Альма)

Угри:

Гей, князю, князю, подивись
Кого спіймали ми в таборі.
Ми пильними були в дозорі,
То ти за дар цей розщедрись!

Альм (розглядає Світлану):

Нарешті, час! Давно не смакував я, хтивий,
Давно краси такої я не бачив...

Угри:

То ти за дар цей розщедрись!

Альм:

Несіть вина — собі і нам!
... А вона й багата мусить бути, —
Чи не князівна мо' сама?

(Хапає Світлану за руку)

Оце так здобич, перемога!
Вина мені, вина усім!

Тепер я вірю, що моя дорога
Щасливою була. Передусім
Цей дар небес про це говорить.

(Йому подають вино. Світлана не бере бокалу)

Бери! І пий мені на славу,
На нашу першу перемогу,
На здобич цю...
(сміється)

Світлана (гнівно дивиться, вириває руку):

Я п'ю, негідний, вражий сину,
З ким я хочу й кого честую,
А руку я — свою і молодую,
Кому я хочу подаю!

А для того,
Хто в край мій ворогом прорвався,
Я маю меч, а не вино;
Таких гостей мечем я зустрічаю,
Мечем я честь їм віддаю!

Угри (хапаються за мечі, насторожуються)

Альм (рукою зупиняє їх, пильно дивиться в очі Світлани.
Вони його захоплюють, але й лякають):

Це ти мені такі слова,
Таку погорду виявляєш?
Та знаєш, дівко, хто це я,
Якої кари заробляєш?!

Від мене не взяти бокалу?
Вина зі мною не напитись?
Мені в покорі відмовляти?
Мечем переді мною похвалятись?
Так це, за непокірність, — смерть твоя!

(Наближається до неї, хапає її за горло і заворожено дивиться їй в очі та в її сміливе і непокірне обличчя)

Світлана (ривком розводить його руки):

Смерть — або прийде сама,
Коли її не збудять нерозумні,
Або чекає нас в бою!

Альм:

Але ж я Альм! Мої бажання —
Закон для всіх!
Бо я не знаю змилювання!

Світлана:

Твої закони для рабів!
А я — я вільная людина!
Й коли за волю цю потрібная данина,
Я радо заплачу життям,
За волю я й життя віддам,
Але в бою, з мечем в руках...

Альм:

Ти хочеш на мене мечем?
Уже за думку цю ти мусиш вмерти,
Та не чекай легкої смерті —
Ще світ такої кари не зазнав,
Якою дам тебе скарати!..
Зв'яжіть її! А мні — вина!

Угри:

(Знущаючись над Світланою, зв'язують її,
потім п'ють, п'яніють.)

Русич (який все те бачив):

Не можна не скарати зло,
Не можна зло не покарати.
Не можна мовчки придивлятись,
Як зло по світі розповзає...
Нехай ти сам, а зла багато,
Нехай загрожує загуба;
Життя від нас всякчасно вимагає
Не залишати без рятунку друга,
Не залишати погань без відплати!
Бо зло, коли йому не стати на дорозі
Й не нищити його при кожній змозі,
Як чортополох світом поповзе
Й красу життя на порох розітре.
Живу я довго на землі,
Служу я вірно правді й честі, —
І хоч довкола не свої,
Не можу кривди перенести.
Не міг би я вернути до князя,
Безсонними були мої би ночі,
Коли б я шаблю не підняв,
Коли б на зло закрив я очі.
Нагоди слушної не жди,
Життя — одне, і смерть — одна!
Ніж притакати злу, то краще вмерти, —
Така наука предків наших — і моя!

Альм:

То як? Скорилає ти під нашу волю
Або почнемо?

Русич:

Поважний Альме!
Ти мав цим краєм перейти,
Як ти у Києві поклявся.
А щоб дорога ця була спокійна і гладка,
Я супроводити тебе узявся.
Але вершити зло на наших людях
Тобі, хоч князь ти, не дозволю.

Альм:

Чи клявся я — я вже й забув.
Що слово? Вітер! Пхе! — і відлетіло,
Тепер мені покори захотілось.
Нехай вона пробачення попросить,
Нехай впаде переді мною на коліна,
Або скараю я цю непорочну діву,
Бо вона заразливі думки голосить...

Русич:

Вона живе своїм життям.
Вона тут народилась, тут і виростала;
З повітрям вільної природи
Вона й думки про волю й рівність ссала.
А ти, і зо своїми, відійди,
Тобі ніхто не заважає,
Просторий тут рівнинний край,
Збудуй своє життя як знаєш,
Та іншим жити теж не заважай.

Альм:

Змовчи, старий! І не повчай!
Вона не хоче підкоритись,
То хай вмирає,
Хай знає наших
І нашу волю пам'ятає!

Ольжич:

Даремне, батьку, ти їх просвіщаєш,
Хіба ти досі ще не знаєш,
Що ворога не научати треба,
А шаблею відправити до неба!

Угри підходять до Світлани, хочуть мучити її.

Ольжич (відкидає угрів, звільняє Світлану):

Дівчино незнана!
Княгине смілая і вільная моя,
Живи! Та й інших жити так навчай,
А за наругу — з ними поражуюсь я.

Угрин хоче вбити Ольжича, який звільнив Світлану.

Ольжич вбиває угрина.

Альм:

Ти вбив мого найліпшого вояку?
Та я за це вас сотні переб'ю!

Русич (заступає йому дорогу):

Не переб'єш!
Ще одного, мене, ти можеш стяти,
Та ти, носій нещастя, горя й зла,
У горах тих загинеш теж!

Ольжич:

Батьку, я з ним розквітаюсь,
А ти спасай себе і доповіш князю.

Русич:

Спасай княгиню, сину!
Своє життя прожив я чесно,
А вмерти так чи так мні треба,
То ж вмру, караючи те зло,
Що так по світі розповзло.

Альм вбиває Русича

Ольжич вбиває Альма

Угри вбивають Ольжича

Світлана (з'являється на авансцені):

Та ось ви хто! Та ось які!
Подоба нашого нещастя!
Велике горе вже на нас іде,
Велика злоба...
Велика проба надійшла
На нас, на кожного із мого роду.
Від нас усіх тепер залежить,
Як доля складеться народу.
Тому твердити треба волю,
Твердити серце, меч і руки.
Радніше смерть, аніж неволя, —
В нас іншої нема спонуки.

Хор (луною):

Радніше смерть, аніж неволя,
В нас іншої нема спонуки.

(Завіса)

ДІЯ ТРЕТЯ

ЯВА ПЕРША

(Йде бій угрів з русинами.
На сцені, переляканий, з'являється Шкандиба)

Шкандиба:

Тепер, тепер — або ніколи,
Нагода є! Не скористатись — гріх!
Пропав наш князь! Народ слабкий і кволий,
То я не можу тут стоять на сміх.
Піду до нового владики,
У нього золота, може, навіть більше
Й вино його від княжого не гірше.
Отак я зможу, врешті, панувати.
Чи не одне, кому до послуг стати
І де свій шлях до слави розпочати.
Та не один піду я до монголів,
Бо що мої порожні руки голі...
Новим панам дарунок треба дати,
То я князівну теж з собою мушу взяти.
Моєю вна ніяк не хоче бути,
Тоді жрецям новим хай буде жертва;
Та де вона? Потрібно роздобути,
Потрібно, — хай жива чи мертва.

Князь (з дружиною, б'ючись, відступає. Бачить Шкандибу):

Ого, дружинник мій!
Не стій!

Ставай у бій!
Рубай!
Мене ти з тилу захищай!

Шкандиба:

Захищати? А мо' махнуть самому
й стяги!
І разом славу дужу й подарунок для
моголів мати?
Бо князь вже явно програє —
Тут треба пильнувать своє!

Угри напали на князя й ранили його смертельно:
Самі пішли далі

Князь:

От... почалось... Кров моя тече..
Та не від шаблі рана... тут мене пече,
Бо вірний друг мі руки не подав,
Бо не підставив він своє плече!..
(Свої кладуть князя на зручніше місце)

... В житті дві речі, що найбільш важливі:
Це єдність, в неї сили незборимі,
Вона бо множить сили востократ,
Бо в єдності й чужий як брату брат.

І ще є підлість, зрада, що повзе,
Що коло всього підло в'ється —
І нищить непомітно все,
До чого тільки доторкнеться.

Як підлий вітер,
віднесе
вона надію кожному
І пропаде життя відрада.
Док не загине підла зрада
І ми не переможемо недолю!

Шкандиба, боячись, оглядається, задкує.
Його з презирством відпускають, засуджуючи поглядами.
Відносять раненого князя.

ЯВА ДРУГА

(Світлана й Русин)

Світлана (спершись на плече Русина):

Хіба можливо їсти хліб,
А в серці тримати отруту?
Хіба можливо бути юнаком,
А в серці бути гадом?..

Русин:

Хіба можливо верзти про любов,
А на душі таїти зраду?
Запам'ятайте...

Хор:

Запам'ятайте цю гидоту, подобу зради,
Вона віднині світом побіжить,

Вона не раз нам стане на дорозі,
Не раз ножа у спину встромить,
До наших успіхів приліпиться незмінно,
В тяжких часах улесливо порадить,
А потім далі світом побіжить,
А як найтяжче буде — зрадить, зрадить!

Світлана (помітивши няню — до неї):

Ой нене, нене, горенько у мене...

Няня:

Обірвалась пісня на високій ноті,
Поламалось крило, орел долітав!
Необхідно жити, наперекір псоті,
Треба гуртуватись, час тяжкий настав.
Ще засяє сонце, загояться рани,
І найдовша темінь колись перестане;
Поки рідним краєм вільна пісня лине,
Пок' серця єдині — народ не згине!

Світлана:

...не згине?

Няня:

Поки рідним краєм вільна пісня лине,

Няня, Світлана, Русин:

Пок' серця єдині —
народ не згине!

ЯВА ТРЕТЯ

(... і дід)

Русин:

Що з нами буде, діду? Як тепер?

Дідо:

Від нас усе залежить...

Русин:

Без князя нашого життя поблідне наше,
Бо він його, як чесний і розумний,
Тримав укупі...

Дідо:

А буде те, що ми самі собі збудуєм:
Як з дерева труну й колиску
змайструвати можна,
Так і в житті: злагоду й пекло учинити можна;
Все те залежне від людей та розуму людського.

Русин:

Але ж без князя як?

Дідо:

Сам князь князівського в собі нічо' не має,
Він ма' лиш те, на що йому зложились люди,
Живе з їх волі, розуму і ласки,
Як день — від сонця, ніч — від сатани,
Тому таким життя народу буде,
Яким його збудують смертні люди.

Русин:

А князь?

дідо:

А князь поліпшити чи зіпсувати може
Людське життя,
Однак творцем його він бути раз не може.
Він був... його нема...
Та вічним є народнеє життя,
Твоє й моє, всіх нас докупи взятих,
Простих, немічних та завзятих:
Дітей, що граються в землі,
Юнців, яких душа в огні,
Батьків, що пильно дбають про родину,
І матерів, що кожну хвилину
Над всім життям міркують — вартові,
І нас, дідів, немічних та бувалих,
З нелегкою від горя головою...

Народ вертає. З поглядів видно, що князь помер

Хор:

Хто нас тепер, нещасних і самих
Від ворога страшного захистить?

Дідо:

У кожного із нас дві руки
І голова та сама, що й в князя...

Хор:

Але довкола ворог! Лють його страшна!..

Дідо:

Пораду можу дати й я,
Але зробити все належне —
І нині, й завтра, і на віки —
Повинні ви самі, гуртом, єдині,
Бо в єдності є сили незборимі,
Бо єдність множить сили востократ,

Бо в єдності й чужий як брату брат,
За друга власні груди підставляє;
Сильнішої за єдність зброї в нас немає!

Хор:

У кожного із нас дві руки
І голова розумна на плечах...
Повинні ми, самі, гуртом, єдині,
Бо в єдності є сили незборимі,
Бо єдність множить сили востократ,
Бо в єдності — там кожен брату брат,
За друга власні груди підставляє;
Сильнішої за єдність зброї в нас немає!

Дідо:

Запам'ятайте це — і йдіть, як серце каже,
І не вертайте, доки ворог не поляже!..

Хор:

Тяжка, нещасна днешня днина,
Нелегка почалась судьбина
Встояти в горах, зберегти життя,
Коли довкола вороги,
Коли свої, що за горами,
Від нашого далекі горя, —
Тяжка, нещасна наша доля!
Та ми не станем на коліна!
Як Бескид той — ми будемо стояти,
Орати, сіяти і жати,
Дітей родити, пісень співати,
І нашу волю, і нашу долю захищати.
І вірити щоденно й повсякчас: —
КАРПАТИ НЕ РОЗЛУЧАТЬ ВІЧНО НАС!

Нелегка доля ЛЮДИНИ

Якраз я дочитав, — як і Ти, шановний читачу, —
збірку віршів Юрія Бачі
“На правах рукопису”. Дочитав —
і мені хочеться закрити очі, підперти голову
і віддатися спогадам, бо охопили мене
ностальгія, радість та печаль...

Що все мусів пережити, — пережити
та й зрозуміти, — хлопець, який тільки що
повернув з евакуації після Другої світової війни
і робив перші кроки у житті,
щоб спіймати свою долю
та наповнити її змістом найвищої людської
якості.

Післявоєнна доба таку надію обіцяла.
Юрій Бача повірив їй, — як і більшість з нас,
— поєднав себе з нею і хотів не тільки
працювати для неї, але й співати з нею.
Збірка “На правах рукопису” є цього доказом.

Знаю, що вкритий сивиною Юрій Бача
нелегко вирішував, видавати чи не видавати
ці співи віри й надії своєї молодості.
Він вирішив... і ми сьогодні читаємо та
роздумуємо про долю людини й поета
Юрія Бачі...

Вже Гораций бачив у поезії боротьбу між
“dulce et utile” (між потіхою та потребою).

В поезії Бачі не бракує потіхи від образів,
рим, ритмів, фоніки, семантичної винахідливості,
морфологічної та синтаксичної
вмілості, класичної (навіть російської),
модерної і народної строфіки та стилістики, —
все це в його віршах є, однак читача зацікавить
напевно інше: ліричний образ поета,
образ людини, яка хотіла, щоб вірші приносили
й хосен, чим він — людина й поет —
дотворив свою долю.

А його доля — це доля вічного несупокою,
протесту в ім'я боротьби за людське добро.
Це доля нонконформіста, невдоволеного борця
в ім'я волі й долі людини.
Світська міць не любить таких людей,
не переносить таких поетів.

Боги карають Прометеїв, які крадуть вогонь для людей;
свята інквізиція засудить та знищить Галілея,
бо він хотів замінити віру за науку.
Світські пани засилають Пушкіна, Шевченка
та їм подібних, які прагнуть Волі, Долі, Правди
та Любові у сніги Сибіру чи піски Казахстану;
“Народна” влада будує для незадоволених
гулаги та концтабори. “Своя” чехо-словацька
бюрократія також пішле Юрія Бачу у подібні
місця, щоб і він мав змогу думати про свої
гріхи та прогрішення.

Щоб було ясно:
говорячи про долю незадоволених
ми не порівнюємо їх, а тільки наводимо
типологію людей, які вирішили:

Людина, люди — все для них!
Лише для них і варто жити,
Лише для них і варто битись
І з тим, який унизу мутить воду,
І з тим, який товстіє з благ народу,
І прикриває правдою свій бруд!

Після так званої ніжної революції людина
й поет Юрій Бача мав дістати “зелену”
(використовують її різні лицеміри, які часто
не мали для неї ні об’єктивних,
ні суб’єктивних передумов),
проте він її не дістав.

Точніше, він не скористався нею.

Тому, що можновладці цього світу завжди почувають себе
панамі і завжди потребують коректури, —
Бача надалі зостає і незадоволеним,
і голосом простої людини...

Поезія молодості Юрія Бачі — ембівалентна.

Поет приймає ідеали доби, проте,
маючи власний розум і чутливе серце,
він не стільки оспівує ті ідеали,
скільки вказує — і то досить завчасно
(зверніть увагу на дати написання його поезій) —
на їх викривлення, деформації.

В імені позиції ідеалів він знаходиться
в опозиції до них.
В ім'я порепаних рук своєї мами
(та й інших мам),
передчасних зморшок на обличчях жінок
поет бореться проти всього,
що кривдить "наших мам".
Він закликає до відновлення
коренів народного життя,
до збереження духовних вартостей життя
людини й колективу, і то в часі,
коли, однаково —
інтернаціоналізм чи космополітизм, —
вішають величезні білборди
про силу великих та сильних,
про всевладдя бізнесу...
У віршах Бачі потік життя та прагнення поета
часом глушить "солодкість" поезії.
Його генерація знайде у тих віршах
відгомін биття своїх сердець;
молодша генерація може побачити в них
долю людини й народу
в тяжких роках
зростання й дозрівання.

Нітра, вересень, 1999 р.

Андрій Червеняк

ЗМІСТ

Від автора	3
ПРОЩАННЯ	4
БАЛАДА ПРО МАМУ	5
НЕ ЗАБУДУ ПРО... ..	7
РОЗДУМ ПРО МАТЕРІВ НАШОГО СЕЛА	8
У матері, як завжди, син зростав.....	11
ПІСНЯ ПРО МАМИНІ ПІСНІ	12
АБИ ПОБАЧИТИ ЛИШ МАМУ	13
Я знову згадую село... ..	14
ПЕРЕД ВІД'ЇЗДОМ	15
МОЯ ДРУЖИНА	16
ЗАПИТАННЯ	16
я – ні!	17
КОЖЕН МАЄ ПРАВО НА УСЕ... ..	18
НАЇВНІ МИ.....	19
Могутній дім... ..	19
ЛИШЕ ВЕСНОЮ	20
БАРАНЯЧА ПРИТЧА.....	21
ДВІ КВІТКИ	21
Не вадься, не смійся на людях.....	22
Він, мабуть, добре б товк каміння на дорозі... ..	22
СКАРГА НА СЕРЦЕ	23
ПОВІР!	24
Живий лиш про живе гадає... ..	26
Нехай триває сон і день, і ніч... ..	26
Ви бачили, як то одна людина грає... ..	27
БАРАН – ВЕЛИКИЙ ПАН	28
Герой не той, у кого мрії.....	29
Приїлись війни і страхи... ..	30
НА РОЗДОРІЖІ	31
Іде... ..	33
ПОЕТОВІ, ЯКИЙ БАЧИВ, ТА НЕ РОЗУМІВ	35

Невже ж життя таке безбарвне і фразисте.....	36
Стою і слухаю, що вітер виграє.....	36
Шумує вітер в тихім, чистім полі.....	37
Чи не запізно сонце показалось.....	38
Нові чи давні наші села.....	38
Немов би я і справді націоналіст.....	39
Спотворити на світі можна все.....	40
Я НЕ ПЛАВЕЦЬ!.....	41
САМОХАРАКТЕРИСТИКА.....	45
“Колись і я хотів поетом стати.....	48
ПІСНЯ ПРО ПІСНЮ.....	49
Я ХОЧУ ПЕРЕЙТИ ЖИТТЯМ ЛЮДИНОЮ.....	50
Страшно страхом страшити людей.....	51
Я НЕ ЗАГИНУ.....	52
БАЖАННЯ.....	53
БО ДЕНЬ СЬОГОДНІШНІЙ – ТО ТВІЙ!.....	55
ПЕРШОКУРСНИКАМ.....	56
Не нарікаю ні на кого.....	58
Я той, що не перемагав в житті.....	58
ДІВОЧА ПІСНЯ.....	59
БОГОРОДИЦЕ ДІВО.....	60
ДО ЮВІЛЕЮ ЛЕНІНА.....	61
НЕ БІЙСЯ, ТАРАСЕ!.....	62
Людці плиткого розуму й легкої поведінки.....	64
ОДА МОЄМУ ДЕПУТАТУ.....	65
ПІСНІ ПРО СТАРИНСЬКУ ДОЛИНУ.....	66
Де ми народились, де ми виростили.....	66
Пливе хмарка в небі, пливе-пропливає.....	68
Вітай же мі, вітай, мій прелюбий сину.....	69
КНЯЗЬ ЛАБОРЕЦЬ	
(Драматична поема – лібрето опери).....	70
Андрій Червеняк. НЕЛЕГКА ДОЛЯ ЛЮДИНИ.....	101

ЮРІЙ БАЧА

удостоєний звання Лауреата
Міжнародної Літературної Премії
імені Богдана Нестора Лепкого
2002-го року II ступеня
за книгу поезій
“НА ПРАВАХ РУКОПISY”.

Як і зазначено в умовах конкурсу,
твір Лауреата публікується.

**У бібліотеці альманаху українців Європи
«Зерна» вийшли друком:**

- Оксана Шморгун* «Благословенна будь, моя далека і єдина»
Іван Киризюк «На дорозі із кирилиці»
Оксана Дзера «Недовершена вершина»
Віктор Остапчук «У білих покоях»
Оксана Печарська «Роздертість простору»
Ліда Мельник «Вистава з одним антрактом»
Анатолій Мойсієнко «Шахопоезія»
- Марія Шунь* «Крилатий Смаргл — прототип християнського Юрія-змієборця»
Зореслава Коваль «Пісня кристалю»
Ольга Фельбаба-Косач «Коли цвітуть троянди»
Злата Узрин «Поезія»
Анастасія Узрин «Приходьте спочатку»
Ігор Павлів «Безкрилої любові не буває»
Любомир Узрин «Імена осені»
Тарас Мурашко «Поезії та інтерпретації...»
Милан Регула «Поезії...»
- Надія Мориквас* «Спокуса вічністю» (книга перша)
Вікторія Чорноброва «Плач українки»
Наапет Кучак
«Сто один айрен або увійти в сад»
у переспівах Ігоря Калинця
«БГАГАВАДГІТА»
(божественна пісня) у перекладі Миколи Ільницького
Надія Трач «Велике серце малої росинки»
Микола Побелян «Сніги на двох»
Юрій Гаврилюк «Голоси з Підляшшя»
- Микола Зимомя* «Німеччина та Україна: У нарисах взаємодії культур»
Кіяновська Маріанна «Вінки сонетів»
Надія Мориквас «Спокуса вічністю» (книга друга)
«*Стежка крізь безмір*» (Сто німецьких поезій (750-1950)
у перекладах Ігоря Качуровського)
Микола Сарма-Соколовський «Дорогою жнив»
Оксана Кішко-Луцишина «Орфей Великий»
Вікторія Мочерна «Заблукавши між вулиць дощу»
Любомир Сенік «Ізійди, Сатано»
Анатолій Мойсієнко «Нові поезії»
Людмила Тарнашинська «Сезон вічності»
Павло Головчук «Корінням з України»
Віктор Женченко «Зорова поезія»
Іван Іов «Вічністю живемо»
- Микола Ільницький* «Ключем метафори відімкнені вуста...»
Ярослава Паалічко «Парадигми часу»
Денис «Спів китів»
Микола Слабак «Малинове коло»
Емма Андієвська «Казки»
Ольга Петик «Лемківські пороги»

**У бібліотеці альманаху
українців Європи «Зерна»
готуються до друку:**

Дмитро Слижук
«Виноградні грона роздумів»

Володимир Шилан
«Найвище, що ціню — Свободу»

Василь Хомик
«Опалені гнізда»

Василь Мицько
«Місто-коханець»

Оксана Лозова
«Листи із зелених конвертів»

«На зламі тисячоліть»
(Антологія української поезії на європейському
континенті поза межами України)

...**Юрій Бача** нелегко вирішував,
видавати чи не видавати ці співи
віри й надії своєї молодості.
Він вирішив... і ми сьогодні
читаємо та роздумуємо
про долю поета...
В поезії Бачі читача зацікавить
ліричний образ людини,
яка хотіла, щоб вірші приносили
й хосен, чим він — людина й поет —
дотворив свою долю.
Його генерація знайде у тих віршах
відгомін биття своїх сердець;
молодша генерація може побачити
в них шлях людини й народу
в тяжких роках зростання
й дозрівання.